

André Aciman

Harvard tér

FORDÍTOTTA NESET ADRIENN

André Aciman

Harvard tér

ATHENAEUM

A fordítás alapjául szolgáló mű:
André Aciman: *Harvard Square*

Copyright © 2012 by André Aciman
All rights reserved.

Kiadta az Athenaeum Kiadó,
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
1086 Budapest, Dankó u. 4–8.
www.athenaeum.hu
www.facebook.com/athenaeumkiado

ISBN 978 963 293 941 4

Felelős kiadó: Dian Viktória
Felelős szerkesztő: Besze Barbara
Szerkesztette: Helfrich Judit
Műszaki vezető: Drótos Szilvia
Borító: Földi Andrea
Nyomdai előkészítés: Tóth Viktor

Készült az Alföldi Nyomda Zrt.-ben, 2020-ban
Felelős vezető: György Géza vezérigazgató

Testvéremnek, Allannek

PROLÓGUS

– Nem léphetnénk le?

Ezt még egyszer sem hallottam a fiamtól, pedig akkor már hetek óta jártuk az egyetemeket. Megnéztünk három iskolát Közép-Nyugaton, aztán beugrottunk néhány, a bölcsészettudományi karáról híres intézménybe Új-Angliában, Pennsylvaniában és New Yorkban. Most pedig, a nyári egyetemnéző körút utolsó szakaszához érve, Massachusetts általam már jól ismert zugában, a fiam vagy eljutott a teljesítő-képessége felső határához, vagy egyszerűen megijedt.

– Nem akarok itt lenni – jegyezte meg. Én meg azt mondtam neki, hogy az elmenetel nem alternatíva.

– Dehogynem az – felelte. Mivel nem szerettem volna, hogy a felvételi irodában körülöttünk gyülekező családok meghallják a beszélgetésünket, halkabban folytattam; közöltem a fiammal, hogy az üdvözlőbeszéd előtt nem illik távozni. Ő azonban egy velős, ugyanakkor mattot adó válasszal zárta le a vitát: – Húzzunk el! – A lambériával burkolt, vastag szőnyeges helyiség lassan megtelt látogatókkal. – Most! – sziszegte a fiam, készen arra, hogy felemelje a hangját.

– Én ezt nem értem – suttogtam. – A világ legjobb egyeteme, te meg le akarsz lépni. Ez most komoly?

A vitának azonban semmi értelme nem volt. Ráadásul érezhette, és ehhez elég volt rám pillantania, hogy nem fogok veszekedni vele. Talán túl fáradt voltam, és nekem is elegendő lett a vezetett egyetemi látogatásokból. Meg sem várta, hogy beadjam a derekam. Felállt, felkapta a hatalmas dossziét és a baseballsapkát. Kénytelen voltam én is felállni, már csak azért is, nehogy úgy tűnjön a többiek előtt, hogy kínos módon szembeszegülök vele. Mire észbe kaptam, már diszkrétan araszoltunk kifelé. A helyünket szinte azonnal elfoglalta egy másik apa–fiú páros.

Az előcsarnokban, ahol még több szülő várakozott, hogy beléphessen a terembe, meghallottuk, hogy a felvételi iroda egyik munkatársa halkán, de fesztelesen kacarászva – talán mert kedves és bátorító akart lenni – azt magyarázza éppen, hogy a pár szavas bevezető után ő és a kollégái átkísérnek minket ide meg ide, aztán meg amoda, majd elindulunk egy újabb célpont felé, ahol mind megállunk ennek meg annak az emlékművénél, ahonnan egy másik harvardi kedvenc lélegzetelállító látványában gyönyörködhetünk. Azonnal ráismertem az enyhén öntelt hetykeségre, amellyel felvezette az útitervet, ami nem is lehetett volna részletesebb, ugyanakkor azt kívánta elhíttetni velünk, hogy spontán mulatságban lesz részünk az újabb egyetemi campus egyébként rutinszerű bejárása során.

Ahogy kifelé igyekeztünk, sorra érkeztek a szülők a reményteljes jelentkezőkkel, és először a személyzeti asztalhoz, majd rögtön a díszterem felé vették az irányt.

Odakint az udvaron mélyeket lélegeztünk a kora reggeli levegőből. A pára lassan a bostoni fülledt, nyári napokra jellemző fátylat vont a körénk.

Látszott, hogy a fiam kényelmetlenül érzi magát. Összefutott egy ismerős arccal az udvaron. Mind a ketten igyekeztek elkerülni egymást. Amikor ez nem jött össze, a másik gyerek sietősen odavetett valamit, ami szívélyes köszöntésnek számíthatott rivális iskolák diákjai között. *Az a fiatalember legalább ismeri a jó modort*, gondoltam. Viszály és tompa ellenségeskedés feszült a levegőben, a választás mindenki, a szülők és a gyerekek számára is világos volt: vagy beszállsz a játszmába, vagy csomagolsz.

Kiléptünk az épületből, és a folyó felé menet átszeltük a Radcliffe-et. Meg akartam kérdezni tőle, miért gondolta meg magát, mi váltotta ki ezt a meglepetésszerű távozást. De nagyon jól tudtam, hogy még nem hozhatom fel a témát. A kettőnk közé beállt csend mögött szunnyadó feszültség tapintható volt, szétoszlatni sem lehetett. És akkor, szinte mintha a magyarázat egyfajta bocsánatkérésül is szolgált volna, a fiam tétovázott egy pillanatig, aztán kibökte:

– Ez engem annyira nem érdekel.

Nem tudtam, mi volt az az „ez”. Az egyetemi körútra, az egyetemi városokra, a felvételi bizottságok tagjaira vagy eleve az egyetemekre célzott? Esetleg a látogatókra utalt, akik ügyesen, áhítattal és burkolt büszkeséggel tolták maguk előtt a gyerekeiket, és akik igyekeztek se túl lelkesnek, se túl bátortalannak, se túl könnyednek tűnni, nehogy a felvételi irodán ne vegyék komolyan őket? Vagy kifejezetten a Harvardra értette? Vagy – és ez a gondolat hirtelen rémülettel

töltött el – az az elképzelés bosszantotta fel leginkább, hogy kedvelnie kellene egy iskolát csak azért, mert én valaha szerettem?

Egy nappal korábban érkeztünk, és a Harvard sok zugát bejártuk: a Radcliffe házakat, a River házakat, majd felkaptattam vele a Widener Könyvtár impozáns lépcsőjén, és lábujjhegyen beóvakodtunk a nagy olvasóterembe. Ott megálltam egy pillanatra, szinte lélegzetet sem vettem. Hiányoztak az itt töltött egyetemi napok, ez tény. A majdnem üres olvasóterem egy gyönyörű nyári napon még mindig a világ egyik csodája számomra, mondtam a gyereknek, miközben kifelé tartottunk. Erre ő bánatosan, ugyanakkor kissé fanyarul annyit tudott kibökni, hogy:

– Lehet.

Megmutattam neki minden helyet, ahol egykor éltem: az Oxford utcát, a Ware utcát, a Lowell házat. Nem emlékezteti a Lowell ház egy századfordulós szállodára a Riviérán?

– Ez csak egy kollégium.

Miközben körbemutogattam neki a várost, azon tűnődtem, vajon milyen érzés lehet neki az apjával sétálni, és végignézni, hogy az örege olyan helyek előtt cövekel le, amelyek számára az égvilágon semmit sem jelentenek. Végighallgatni részletes beszámolóját az egyetemi évekről, jóval azelőttről, hogy a szülei megismerkedtek volna, ő meg képtelen, de nem is akar azonosulni ezzel az egésszel, és valószínűleg egy kis lelkiismeret-furdalása is van, mert még erőltetni sem tudja az érdeklődést, amit az apja szemmel láthatóan szeretne felkelteni benne. Mintha mindent, ami a szemé elé kerül, megmerítették volna egy állott nosztal-

giával teli üstben, és rózsás pofikája ellenére a múlt olyan kellemetlen, dohos szagot áraszt, akár a régi csövek és a penészes szobák, amelyeket évek óta nem szellőztettek ki. Próbáltam mesélni neki a Concorde sugárútról és a Prescott utcáról, ahol szintén laktam egy ideig, de mintha azt kértem volna tőle, hogy jöjjön el velem, és vágassa le a haját a kedvenc borbélyomnál a Dunster utcában. Belement volna, és ennyi. Az semmit sem jelent. Ha egyenesen megkérdeztem volna tőle, azt felelte volna: „Az én hajamat nem kell levágni.”

Mondtam neki, hogy ismerek egy helyet, ahol remek hamburgert adnak.

– Biztos vagy benne, hogy még ott van?

Megint az a fitymálás, az a villanásnyi irónia a hangjában. Már hallotta tőlem, hogy harminc év elteltével sok minden megváltozott. Nem az utcák és az üzletek elrendezése, hanem maguk az üzletek, a ponyvatetőök és a pavilonok, talán a hely hangulata is. A Harvard tér összement, szűknek, zsúfoltnak tűnt. És mintha mindent elmozdítottak volna egy kicsit a helyéről, új épületeket húztak fel, a Harvard téri filmszínházat meg, a világ sok mozijához hasonlóan, a földig rombolták. Még a megváltoztathatatlanak hitt Coophoz – a Harvard Cooperative, vagyis szövetkezeti társaság rövidítése – is hozzányúltak. A hatalmas áruház a Harvard téren már nem volt a régi; jókora részét exkluzív boltta alakították át a látogatók részére. Még mindig emlékeztem a Coop-számomra. Elmondtam a fiamnak is.

– Igen, tudom, tudom... – Azonnal bedobtam egy gyors mentegetőzést, hogy megelőzzek egy gúnyos megjegyzést. – Csak egy áruház.

Sok szülőhöz hasonlóan, akik itt voltak egyetemisták, én is arra vágytam, hogy tetszen neki a Harvard, de inkább nem győzködtem, nehogy kapásból elutasítsa. Valahol belül azt szerettem volna, ha jár egy kicsit a cipőmben. Utálná, nyilván. Talán én akartam azokban a régi cipőkben újra járni, általa. Azt még jobban utálná. Apuci nyomában járni, miközben apuci szelleme folyton a múltért vezekel! Szinte hallottam a hangját: „*Ilyen nyílt napra senki sem jelentkezne.*”

Meg akartam osztani vele, vissza akartam idézni minden régi, képeslapra illő pillanatot: a napot, amikor hóesésben keltem át a hídon, miközben a barátaim átrohantak a befagyott Charles-folyón, én meg azt gondoltam: *Micsoda vakmerőség!*; az első alkalmat, amikor beléptem a szeretett Houghton Könyvtárba, ahol leültem, és vártam, hogy a könyvtáros átnyújtsa az első könyvritkaságot, amit Mademoiselle de Gournay, Montaigne örökbe fogadott lánya írt; a néhai Robert Fitzgerald korosodó arcát, aki kevés szóval olyan sokat tanított nekem; az utolsó italt a Harvest bárban; még a fojtogató dacot is, amikor a legszívesebben összegömbölyödtem volna egy könyvvel a kezemben, és szabadon engedtem volna a képzelőerőmet, de azon a hideg novemberi délutánon iskolába kellett mennem. Sétálni akartam vele a folyóhoz vezető macskaköves utcákon, egy elbűvölt pillanatban megragadni ennek a védett buroknak a szépségét, amely annyi mindent ígért nekem, és végül sokkal többet adott. Az épületek, a kora őszi hangulat, reggelenként az órákra siető diákok lármája – alig vártam, hogy a fiam meghallja a hívásukat és a bennük rejlő ígéreteket.

Végül csak összeszedtem a bátorságomat, és megkérdeztem, tetszettek-e neki a látottak.

– Tetszettek.

De aztán váratlanul fordult a kocka, most ő tette fel nekem ugyanazt a kérdést. Szerettem itt lenni?

Azt feleltem, hogy igen. Nagyon is.

Persze tudtam, hogy az emlékek megszépülnek.

– A Harvardot utána tanultam meg szeretni, nem közben.

– Nem értem.

– Nem volt könnyű itt az élet – mondtam –, és ezen nem a tanulnivalót értem, bár abból is sok volt, és a követelmények magasak. Csak nehéz volt azt az életet élni, amit a Harvard ígért, és közben nem gondolni arra, hogy délibábnak is bizonyulhat az egész. Anyágilag rosszul álltam. Voltak olyan napok, amikor a „van” és a „nincs” közötti határ nem homokba rajzolt vonalnak, hanem szakadéknak tűnt. Kintről lesheted a bulit, még hallod is a zenét, de nincs meghívód. – Az volt a nehéz, akartam mondani, hogy emlékeztessen magam arra: nekem is jött meghívó.

Kívülálló voltam, fiatal gyerek az egyiptomi Alexandriából, teljesen összezavarodva, miközben arra vágytam, hogy ehhez a furcsa Újvilághoz tartozhassak.

A többi dologra se gondolni, se emlékezni nem akartam, most megvitatni meg pláne nem. Ráadásul a Harvardon töltött évek alatt gyűjtött emlékeim mélyen elraktározódtak – nem felejtettem el őket, csak mintha jégre tettem volna az egészet egy későbbi időpontig, amikor majd lesz elég erőm és időm újra elővenni. De az nem most van. Most a varázslatos „utó-

lagos rajongást” szerettem volna megidézni, amely velem maradt az évek során, és visszarángatott azokba az időkbe, amelyek nagyon hiányoznak, de amelyeket soha egyetlen percre sem szeretnék újra átélni. Talán pont ez az „utólagos rajongás” az oka, hogy felkerekedtem a fiammal erre az egyetemi odüsszeiára: én akartam újra Cambridge-ben lenni – a fiammal, aki a pajzsom, a fedezékem, a védelmezőm.

Hogyan magyarázhatnám el ezt egy tizenhét éves srácnak anélkül, hogy elpusztítanám a szalagon futó képeket, amelyekről óvodáskora óta meséltem neki? Cambridge csendes vasárnap estén; Cambridge esős délutánokon barátokkal, vagy hóviharban, amikor minden megy a maga megszokott útján, és a napok rövidebbeknek, ünnepibbeknek tűnnek, és semmi másról nem akar álmodozni az ember, csak kipányvázott lovokról, amelyek az *Ethan Frome, avagy egy szerelem csapdája* helyszíneire repítenek; a péntek esténként zsongó tér; a Harvard január közepén, a vizsgaidőszakban – kávé, még több kávé, az írógépek örökös kopogása; vagy a Lowell ház a tavaszi vizsgaidőszak utolsó napjain, amikor a diákok órákon keresztül ülnek a fűben, halkán beszélgetnek, hangjukat elnyomja a kora nyár lármája.

– Szerettem – böktem ki végül. – Most is szeretem.
Odaértünk a Coopba, és beléptünk.

– Meg ne kérdezd, hogy megvan-e még nekik a Coop-számod! – esedezett a fiam, aki ismerte az észjárásomat, és nem akart szégyenkezni amiatt, hogy egy bolti eladóval osztom meg erősödő nosztalgiámat, akit ez a legkevésbé sem érdekel.

Megígértem neki, hogy egy szót sem szólok. De amikor ki akartam fizetni a két pólót, egyet neki, egyet magamnak, mégsem álltam meg.

– 346-408-8 – mondtam.

Elmeséltem az eladónak, hogy azért emlékszem még most is a számra, mert mindig be kellett mondanom, amikor cigarettát vásároltam a Coopban. Azokban az években naponta kétszer vettem egy-egy csomaggal.

Az eladó bepötyögött valamit a számítógépbe, és közölte, hogy nem vagyok benne a rendszerben.

Feltételeztem, pont úgy, ahogyan a régi telefonszámom sem az én nevemen volt már.

Pont úgy, ahogyan, hacsak nem kezdünk valamit az életünkkel, Cambridge-be jövünk, eltöltünk pár évet, aztán nyom nélkül tűnünk el innen is, és a bolygóról is.

„Nincs a rendszerben” – mondták. Az jutott eszembe, vajon benne voltam-e valaha az itteni rendszerben.

Egyszer idetartoztam, de volt-e valaha az otthonom? Vagy az otthonom volt, de soha nem tartoztam ide? A „Nincs a rendszerben” mindkét lehetőségre vonatkozhatott.

A fiam sürgetett, hogy ne bonyolódjak beszélgetésbe az eladóval. Ám legbelül képtelen voltam elfogadni, hogy nem vagyok a rendszerben, hogy talán soha nem is voltam benne. Megkértem az eladót, hogy ellenőrizze még egyszer, és elismételtem a számot.

– Elnézést kérek, uram – bökte ki a fiatalember.
– Ez a Coop-szám még mindig az ön neve alatt van, de újra kellene aktiválnia.

Tehát benne voltam a rendszerben, csak éppen inaktív állapotban, mint egy vakond vagy egy kém,

mindig belül, de mindig a pálya szélén. Jól összefoglalta a helyzetet. Ilyet nem kívántam a fiamnak.

Amikor a Brattle utcához közeledtünk, hirtelen rájöttem, milyen sokat, mégis milyen keveset változott ez a környék. A Brattle mozi megmaradt, csak kapott egy új, utcaszint alatti bejáratot. A Casablanca is megvolt, bár teljesen kibelegzték, megcsonkították. S végezetül, a Café Algiers felköltözött a földszintre, de a zöld logó nem változott. Megálltam a régi kávéház előtt, amelyben éveket töltöttem olvasással, és ahol egy réges-régi nyáron találkoztam valakivel, aki olyan közel állt ahhoz, hogy az egész életemet megváltoztassa, hogy ma talán a fiam apja sem lehetnék.

– Mit értesz azon, hogy „az apám sem lehetnél”? – kérdezte a fiam, aki ezt még sohasem hallotta tőlem, és meglehetősen elkomorult attól, amit mondtam.

Nem akartam válaszolni a kérdésére, részben azért, mert nem voltam biztos benne, hogy tudom a választ, részben pedig azért, mert meg szerettem volna kímélni a gondolattól, hogy az egész léte a sors szeszélyeitől és rigolyáitól függ.

– Voltak napok, amikor már nem voltam biztos abban, hogy itt akarok maradni... Amikor én is el akartam húzni innen. – Azt akartam, hogy lássa, az ő szóhasználatával élek. – És most nemcsak a Harvardot értem, hanem az egész Egyesült Államokat.

– És?

– Akkoriban még nem voltam amerikai állampolgár, és egy részem, egy egészen kicsi részem arra vágyott, hogy visszaköltözhessenek valahova a Földközi-tenger mellé. Az a pasas is a Földközi-tenger mellől érkezett, és ő is visszavágyott. Barátok voltunk.

Még mindig a Café Algiers emblémáját néztem, és majdnem hagytam, hogy a backgammonkorongok hangos koppanása visszarángasson több évtizeddel ezelőttre. Sokat lógtam itt annak idején, hogy minél később induljak haza; fényt és társaságot kerestem, mert voltak olyan napok, amikor semmi más nem ígért fényt vagy társaságot.

– Miért akartál elmenni?

– Sok oka volt. Megbuktam a szigorlaton. Azt mondták, egyszer újra vizsgázhatok, de harmadjára már nem lehet. El akartam menni magamtól, nehogy ők dobjanak ki, ha megint meghúznak... – Csak szavak voltak. Még abban sem voltam biztos, hogy valóban meg szeretném-e osztani ezeket a gondolatokat valakivel, akinek máris nehézséget okoz, hogy döntésre jusson a Harvarddal kapcsolatban. – Átmentem – mondtam végül. – A Harvard nagylelkű volt velem, még önzetlen is.

De soha nem felejtettem el a Café Algiers-ban töltött napokat és estéket, ahova azért jöttem, mert akkoriban ez a kis underground kávéház volt az egyetlen hely az Atlanti-óceánnak ezen az oldalán, ahol majdnem ott-hon éreztem magam. A török kávé illata, a francia dalok, még az ott összegyűlt férfiak és nők csacsogása is, és vele együtt apró, négyszögletű asztalkám ragacsos, fás nyirkossága, az asztal mellett függő silány poszter, amely egy Tipaza nevű tengerparti város elhagyatott strandját ábrázolta, rajta a türökizsínű, átlátszóan tiszta és hívogató vízzel – ebben a kis kávéházban minden az elveszettnek és magam mögött hagyottnak hitt Közél-Keletre emlékeztetett, amit képtelen voltam elengedni. Legalábbis akkor még nem. A Harvardért sem, Ame-

rikáért sem, senkiért sem, még a gyerekekért sem, akiknek egy napon az apja akartam lenni. Nem voltam olyan, mint a többiek Cambridge-ben, nem voltam közülük való, nem voltam a rendszerben, soha nem voltam benne. Nem ez volt az otthonom, talán nem is lett az soha. Ezek nem az én barátaim voltak, nem is lettek azok soha. Ez nem az én életem volt, nem a szülőföldem, még csak nem is én voltam, nem lehettem én. 1977 nyara volt.

1

Cambridge sivatag volt. A legmelegebb nyár, amit valaha átéltem. Július végén napközben már ott kerestem menedéket az ember, ahol tudott; éjszaka lehetetlen volt aludni. Az egyetemről minden barátom elutazott. Frank, a korábbi lakótársam olaszt tanított Firenzében, Claude hazament Franciaországba, és az apja tanácsadó cégénél dolgozott, Nora pedig Ausztriába utazott egy villám-némettanfolyamra. Nora Frankról írt nekem, Frank pedig Noráról. *Alig van haja, pedig még a huszonötöt sem töltötte be. A csaj egy szeles, szeleburdi nőszemély, hamburgert kellene inkább sütnie.* Igyekeztem egyikük oldalára sem állni, de azon kaptam magam, hogy irigylem a szerelmüket, és talán jobban tartok attól, hogy elmúlik, mint akármelyikük. Az egyik Leopardit idézett, a másik Donna Summert. Mindkettő gyors szerelmi kapcsolatokba bonyolódott.

Már azok a barátaim is elmentek, akik Cambridge-ben maradtak a nyári kurzusokon tanítani.

Egyik képeslap jött a másik után Párizsból, Berlinből, Bolognából, Sirmionéból, Taorminából, még Prágából és Budapestről is. Az egyik egyetemi társam Petrarca útját járta be Arquától Provence-ig, és azt írta, hogy Petrarcahoz hasonlóan ő is felmászik a Ventoux-hegyre, más középkorászokkal együtt. A jövő évben, tette hozzá takarékos, aprócska betűkkel, megmássza a Snowdont Walesben; menjek én is vele, hiszen szeretem Wordsworthöt. Egy másik barátom, hithű katolikus, zarándoklatra indult Santiago de Compostelába. Párizsban terveztek találkozni, hogy együtt repüljenek vissza, mielőtt ősszel megkezdénék a tanítást. Hiányoztak a barátaim, még azok is, akiket nem kedveltem annyira. De mindannyiuknak tartoztam valamennyi pénzzel, és nem bántam, hogy tovább kitartott a nagylelkűségük.

Az iskolás gyerekek mind elmentek, a külföldi hallgatók is, akik nyaranta falkában érkeztek, hogy órákat vegyenek a Harvardon. A Lowell ház kiürült, a kapuját láncsal lakatolták le. Néha már a gondolat is, hogy odamegyek, és megállok baluszteres udvara közepén, elég volt, hogy Európa illúzióját keltse bennem. Bekopognék az ablakon, és megkérném Tonyt, a kapust, hogy nyissa ki nekem az ajtót, mert, mondjuk, be kell ugranom az irodámba. Persze azt is tudtam, hogy a látogatásom nem tartana tovább egy-két percnél, emiatt nem szívesen zavarnám.

Ez egy másik Cambridge volt.

Minden évben megtörtént, amikor a diákok és a tanári kar nagy része nyár közepére eltűnt, hogy Cambridge egy másféle, szelídebb, a munkásosztályhoz közelebb álló jelleget öltött. Az iram lelassult; a bor-

bély az üzlete előtt cigarettázott, a Coop dolgozói egymással cseverészttek, az Anyochka kávézó pincérnője meg azon morfondírozott, nyitva hagyja-e az üvegajtót, vagy ideje bekapcsolni a zörgő légkondicionálót. Cambridge augusztus elején.

Én egész nyáron itt maradtam, nagyon részmunkaidőben dolgoztam a Harvard egyik könyvtárában. Igen soványka volt az órabérem. Hogy kijöjjek valahogy belőle, franciából korrepetáltam. A pénzem elment az albérletre. A többi ételre, cigarettára, és ha lehetséges volt, egy-egy italra. Amikor elfogyott, márpedig minden hónap végére elfogyott, felvettem egy inget, egy zakót, nyakkendőt kötöttem, és elmentem hitelbe ebédelni a tanszéki klubba, a Harvard tanárai és vendégprofesszorai közé. Januárban megbuktam a szigorlaton, egyetlen esélyem maradt levizsgázni. Sokat olvastam a második alkalomra, amely a következő év elején volt esedékes; bárhova mentem, könyvet is cipeltem magammal. Az a rossz érzésem támadt, hogy az egyetemen töltött idő csak nyúlik és nyúlik, a végét nem is látom, s mire feleszmélek, harminc leszek, majd negyven, aztán meghalok. Vagy ez, vagy megbukom a szigorlaton megint, és rájönnek arra, amit eddig is sejtettek: csaló vagyok, nem tanárnak teremtettek, tudósnak meg pláne nem, már az elejétől fogva rossz befektetés voltam, fekete bárány, rohadt alma, a rossz mag; úgy ismernek majd, mint a szélhámost, aki befurakodott a Harvardra, de záros időn belül megszabadultak tőle. Az ezt megelőző négy évben semmi mást nem csináltam, mint bujkáltam a tudományos életen kívüli, kegyetlen világ elől, könyvekbe temet-

keztem, és megvettem a falakat, amelyek menedéket nyújtottak, és még több könyv olvasását tették lehetővé. A tanszék majdnem minden tagját utáltam, a tanszékvezetőtől a titkárnőig, a hallgatótársaimat is beleértve, utáltam a modoros áhítatukat, a bimbózó karrierjük iránti klastromi elkötelezettséget, a mézes-mázosan patrícius fellépésüket, amit az öltözködésükkel tompítottak, hogy árnyalatnyit lepukkantnak tűnhessenek. Kigúnyoltam őket, mert nem akartam olyan lenni, mint ők, de azért nem akartam olyan lenni, mint ők, mert tudtam, hogy nem lennék képes teljesen olyanná válni, pedig közben legbelül semmi másra nem vágytam jobban, mint hogy bár engem is abból az anyagból szabtak volna.

Amikor nem dolgoztam a könyvtárban, felmentem a házunk tetőteraszára napozni – vittem a nyugszéket, a fürdőgatyámat, cigarettát, könyveket, és végtelen számú felvizezett Tom Collinst; kétóránként kötelesszerűen töltöttem újra a terasz alatti lakásomban. Egy tanszéki buli végén hoztam el a hatalmas üveg Beefeater gint késő tavasszal; még bőven volt belőle. Olvastam és zenét hallgattam. Gyakran ült mellettem egy pár, ők is olvastak és ittak. Egyikük, a bikinis, néha beszélgetésbe elegyedett velem. Ő mutatta be nekem John Fowlest. Én Tom Collinsnak mutattam be. Néha hozott sütit vagy felszeletelt gyümölcsöt. Azon a negyedik emelet feletti, Cambridge-re néző teraszon semmi más dolgom nem volt, mint a könyvemet bámulni, érezni a naptej illatát, és a Concord sugárút hétköznapi reggeli csendjében szépen ellebegni, s arra gondolni, hogy végre a Földközi-tenger partján fek-

szem; vagy a rég elveszett Alexandriát felidézni, amiről pontosan tudtam, hogy csak álmomban fogom látni már.

Néha felajánlottam a másik szomszédnőnek, aki szintén a szóbeli vizsgáira készült, hogy neki is hozok egy jeges italt, amikor legközelebb lemegyek. Általában elfogadta, és akkor néhány másodpercig beszélgettünk. Tetszett csillogóan barna válla és keskeny, meztelen lábfeje. De mire belelendültem volna a beszélgetésbe, már vissza is tért az olvasáshoz. Túl hangoz a zeném? Nem, rendben van. Biztos, hogy nem zavarja? Nem. A 42-es lakás bérlőjét hidegen hagytam. A 21-es lakás bérlője, aki szintén feljött néha napozni, már kicsit beszédesebbnek bizonyult, de az ikernővéreivel lakott, és előfordult, hogy végig kellett hallgatnom, amint egymásnak esnek; életemben nem halottam olyan gonosz sértéseket, mint amiket egymás fejéhez vágtak. Jobb lesz távol tartanom magam tőlük – bár a gondolat, hogy ikertestvérekkel fekszem egy ágyban, mindig felizgatott. A 43-as lakás bérlőjének, vagyis a közvetlen szomszédomnak már volt barátja, ami megmagyarázta, miért volt ilyen közvetlen. Pont, mint én, ők is a húszas éveik közepén jártak. Reggel együtt mentek el otthonról, így működnek a világ leg-egészségesebb szerelmi kapcsolatai. A lány elkísérte a fiút a térre, ahol a fiú felszállt a bostoni vonatra, a lány a collie-jukkal sarkon fordult, és a Cambridge Common parkon keresztül jött haza. Ugyanott voltak a mellékhelyiségeink, a konyhájuk ajtaja szemben volt az enyémmel. Reggel palacsintát szerettek enni. A reggelijük illata néha bekúszott a konyhámba, főleg, mikor kinyitottam a szervizajtót, ők meg nyitva

hagyták az övüket, hogy keresztuzat legyen, ilyenkor láthattam őket bokszeralsóban és pizsamában. Hétfévenként bundás kenyeret és szalonnát sütöttek. Szerettem az illatát. A családot, a tűzhelyet, a barátságot és az otthon melegét jelentette. Aki bundás kenyeret süt, az emberekkel lakik, kedveli az embertársait, és érti, miért van szüksége egyik embernek a másikra. Ezeknek legfeljebb három év múlva gyerekeik lesznek. Szombatonként a fiú néha elment dolgozni. A lány feljött a teraszra a bikinijében, készségesen csevegett, volt nála törülköző, naptej, és mindig brit szerzőktől hozott valamit. Vajon tudta, hogy szenvedélyes kiáltásait éjszaka én is hallottam? Biztosan tudta.

Amikor vasárnap délelőttönként megjelent a tetőterazon a nyugszékével, ragyogó mosolyt villantott arra, aki éppen ott pihent, vidáman, ravaszkásan, elfogódottan. Tudatni akarta velem, hogy tudja, hogy tudom. De itt vége is volt a dolognak. Amikor szünetet tartottam, neki is felajánlottam egy Tom Collinst, amit mosolyogva visszautasított – vidám, ravaszkás, elfogódott mosollyal. Tudta, mit gondolok.

Hétköznap reggelenként szerettem kibámulni az ablakon, és nézni, hogy elmennek otthonról. Az életük tökéletesen kerek volt. Az enyémmre a „Körülírhatalatlan hontalanság” címke került. Ők elmentek otthonról, hazajöttek, én maradtam, és egyre barnább lettem, egyre jobban unatkoztam. Semmi más tenivalóm nem akadt, csak olvastam. Nem tanítottam, alig korrepetáltam; nem írtam; még tévém sem volt. Szerettem volna elautózni valahova. Csakhogy senkit sem ismertem, akinek lett volna kocsija. Cambridge körülkerített, elszigetelt, kiszáradt földnyelvvé vált.

Ott fent, a tetőterazon döntöttem el, hogy hat hónap alatt mindent újraolvasok, ami a tizenhetedik századi irodalom szigorlatomra kellett. Január közepe még messze volt, bár éjszaka felriadva mint-ha percek kérdése lett volna. Minden alkalommal, amikor befejeztem egy könyvet, felfedeztem, hogy még sokkal, de sokkal többet kellene elolvasnom vagy újra elolvasnom. Két könyvet osztottam be egy napra. Amikor a francia prózáírókhoz értem, hármát olvastam egy nap. Az Erzsébet-, Jakab- és restauráció kori prózáírók művei közül kettőt. De aztán jöttek Spanyolország és Olaszország kisebb prózáírói, egyik házasságtörésről szóló vagy pikareszk történet a másik után, míg az európai regényirodalom egész története úgy nem hangzott, mintha egy szteroidokkal teletömött P. G. Wodehouse írta volna. Végül maradt a német és a holland próza. Itt meglehetősen egyszerű volt a válogatás: amit még nem olvastam, azt meg sem írták. Ugyanez állt a francia királyi udvar nagy pletykafészskeire: ha nem emlékeztem rájuk, valószínűleg nem voltak jelentősek. Eközben többször is újraolvastam a *Portugál leveleket* és a *Don Carlost*, és mindig lenyűgözött, mennyire briliánsak, ami reményt adott. Könyvek dzsungelén igyekeztem átvágni magam, folyamatosan kerestem a módját, hogyan tompíthatnám okosan a mardosó lelkiismeret okozta fájdalmat, amikor ráébredtem, hogy egy fontos munka kimaradt. Nem éppen tanulmányút – de a ragyogó nyári napsütésben, a naptej szinte hipnotikus illatával körülölelve, az aszfaltstrandon elnyúló combok látványa mellett ki akarhatott ennél többet?

A disszertációm témavezetője, Lloyd-Greville pro-

fesszor, a tizenhetedik század elismert tudósa nagy reményekkel vett fel a tanszékre. Mindig igyekezett anyagi segítségként néhány dollárt az utamba terelni, és elvárta tőlem, hogy úgy repüljek át a szigorlatokon, mint ahogyan Hárún ar-Rasíd vágatott át rövid kardjával, paripáján elképzelhetetlen emberi akadályok felett. A társaságomban mindig felhozta Hárúnt, vagy azért, mert Hárún hozzám hasonlóan a Közel-Keletről származott, vagy pedig azért, mert amellet, hogy remek katona és államférfi volt, a művészeteket és a tudományt is támogatta, amire Lloyd-Greville is törekedett. De elképzelni sem tudtam, hogy mit gondolt rólam vagy Hárúnról. A Harvardon született, nevelkedett Lloyd-Greville a vérbeli tudós eszményképét testesítette meg, aki véletlenül elismert Yeats-szaktekintély is volt. El is képzeltem magam, amint a másodjára megkísérelt vizsga után bekopogok az ajtaján, ő meg azt mondja udvarias mosollyal, amit az eltéveszthetetlen köhintése követ, amellyel mindig a torkát köszörülte, mielőtt megejtette volna valamelyik csiszolt nyilatkozatát, hogy ez alkalommal, legnagyobb sajnálatára, minden kétséget kizáróan lemaradtam a Bizáncba induló hajóról. A harmadosztályú jegyről is? – kérdezném. A harmadosztályú jegyről is, felelné. És mi van a hajófenékkal? Mindig van egy hely, ahol a börtönviseltek és a potyautasok utazhatnak. A hajófenékről is, szavalná, miközben arca felölténé a „Sajnálattal kell közölnöm...” mosolyt, és visszatekerné a kupakot a Montegrappa tollra, amellyel éppen akkor írta alá a halálos ítéletemet.

A másik konzulensem, Cherbakoff professzor, kegyesebb volt, de soha nem méltóztatott volna vizsgára

engedni, ha Lloyd-Greville aggályoskodik. Kedvelt, ezt tudtam, ám atyai gondoskodása idővel terheessé vált. Ő is zsidó családból származott, a háború és a politika következtében mindenüket elveszítették Franciaországban. A háború után diákként visszatért Franciaországba, azonban az ottlét annyi rettegéssel töltötte el, hogy néhány évvel később nagy szerencséjére talált egy állást az Egyesült Államokban, és Franciaországot örökre maga mögött hagyhatta. Kijózanító emlékeztető volt számomra, hogy Franciaország, az a Franciaország, amelyikről akkor álmodtam, amikor semmi más nem maradt, amiről álmodhattam volna, vagy sohasem létezett, vagy soha nem nyitott volna ajtót nekem.

Ezzel ellentétben Lloyd-Greville rajongott Franciaországért. Volt egy tizenhatodik századi kúriája Normandiában. Az egyetemi szobájában lévő legendás, bőrkeretes kép állandó beszédtema volt a tanszéken, ott állt: feleség, két lánygyerek, szobalány, szakács, kertész, kutya, és két vagy három, tájba illő tehén egy távoli réten. „Maga a tökély!” – mondta egyszer, amikor az irodájában ültem, és azzal akartam a kedvében járni, miután megbámultam a képet, hogy megjegyeztem, milyen tökéletes a háza, az élete. Cherbakoff soha nem értett volna egyet velem, legalábbis nem ilyen készségesen. Pontosan tudta, min megyek keresztül, tisztában volt vele, hogy az önmagunkban való kételkedés mennyire lecsupaszítja a lelket, amíg nem marad más, mint egy selyempapír-finomságú burok, vékony, mint a hagymahéj. Azt akarta, hogy a nyomában járjak, én meg pont ezért igyekeztem elkerülni.

Délután egyre már sokszor elég energiát gyűjtöttem ott fenn a tetőn, hogy akár egy órát is olvasgassak a lakásban. Tetszett, hogy odabent sötétebb és hűvösebb van. Majd következett a kis könyvtár, ahol dolgoztam, és ahol még többet olvastam. Aztán körbejártam a Harvard teret, újabb helyet kerestem, rendszerint egy kávézó benti részét, majd megint egy új helyet, és lehet, hogy még egyet, mielőtt hazamentem.

Ebben a pillanatban közöttem és az elemek között egyetlen ventilátor állt a Café Algiers-ban, pont úgy, ahogyan közöttem és az irányát veszített nyár között ott ült Montaigne *Esszék* című gyűjteményének két kötete, mert megígértem Lloyd-Greville-nek, hogy átfésülöm, esszéről esszére. Azt is megígértem neki, hogy utána Pascalt is újra elolvasom. Ami azokat a kisregényeket illette, amelyeket Európa középszerű kufárjai valaha papírra vetettek, azt kellett tennem velük, amit saját bevallásuk szerint ők is csináltak: szélnek eresztettem őket.

Az ember az egész napot eltölthette a Café Algiers-ban. Kicsi, rumlis, kissé underground kávézó volt a Harvard tér mellett, alig egy tucat, ingatag asztalkával, és úgy nézett ki, mint egy túlcsoportuló, miniatűr kaszba. Rejtély volt számomra, hogyan sikerült ennyi apró, rozoga asztalt, széket, egy hatalmas kávéfőzőt és az egész konyhát bepréselniük a szükséges hely tizedrészére. A tulajdonos eredetileg mérnök lehetett, aki ugyanakkor részmunkaidős szakácsként, pénztárosként, pincéreként és segédpincéreként is dolgozott.